Euroopa Parlament
2019-2024

Väliskomisjon

2022/2195(INI)

13.3.2023

RAPORTI PROJEKT

Usbekistani kohta
(2022/2195(INI))

Väliskomisjon

Raportöör: Ilhan Kyuchyuk

Kaasatud komisjoni arvamuse koostaja vastavalt kodukorra artiklile 57:
Roman Haider, Rahvusvahelise kaubanduse komisjon

SISUKORD

lk

EUROOPA PARLAMENDI RESOLUTSIOONI ETTEPANEK.....3

EUROOPA PARLAMENDI RESOLUTSIOONI ETTEPANEK

Usbekistani kohta
(2022/2195(INI))

Euroopa Parlament,

– võttes arvesse komisjoni ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja 15. mai 2019. aasta ühisteatist „EL ja Kesk-Aasia: uued võimalused tugevama partnerluse loomiseks“ (JOIN(2019)0009),

– võttes arvesse nõukogu 17. juuni 2019. aasta järeldusi uue ELi Kesk-Aasia strateegia kohta,

– võttes arvesse komisjoni ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja 19. septembri 2018. aasta ühisteatist „Euroopa ja Aasia ühendamine – ELi strateegia põhielemendid“ (JOIN(2018)0031),

– võttes arvesse komisjoni ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja 1. detsembri 2021. aasta ühisteatist „The Global Gateway“ (JOIN(2021)30),

– võttes arvesse ühistele probleemidele lahenduste leidmisele keskendunud,17. novembril 2022 Samarkandis toimunud ELi ja Kesk-Aasia välisministrite 18. kohtumise tulemusi,

– võttes arvesse Kesk-Aasia riigipeade ja Euroopa Ülemkogu eesistuja ühist pressiteadet, mis avaldati pärast 27. oktoobril 2022 Astanas toimunud esimest piirkondlikku kõrgetasemelist kohtumist,

– võttes arvesse Usbekistani Vabariigi presidendi Šavkat Mirzijojevi ja Euroopa Ülemkogu eesistuja Charles Micheli 28. oktoobri 2022. aasta ühist pressiavaldust,

– võttes arvesse Euroopa ühenduste ja nende liikmesriikide ning Usbekistani Vabariigi vahelist partnerlus- ja koostöölepingut[1],

– võttes arvesse ELi-Usbekistani partnerlus- ja koostöölepingu justiits-, sise- ja inimõigusküsimuste ning nendega seonduvate küsimuste allkomitee 18. kohtumist 29. märtsil 2022,

– võttes arvesse ÜRO naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee 1. märtsi 2022. aasta lõppjäreldusi Usbekistani kuuenda perioodilise aruande kohta,

– võttes arvesse ÜRO inimõiguste komitee lõppjäreldusi Usbekistani 1. mai 2020. aasta viienda perioodilise aruande kohta seoses kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise paktiga,

[1] EÜT L 229, 31.8.1999, lk 3.

– võttes arvesse terrorismivastases võitluses inimõiguste ja põhivabaduste edendamise ja kaitse eriraportööri 25. veebruari 2022. aasta aruannet pärast 29. novembrist kuni 7. detsembrini 2021 toimunud ametlikku visiiti Usbekistani,

– võttes arvesse Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo valimisvaatlusmissiooni 24. oktoobri 2021. aasta presidendivalimiste lõpparuannet, mis avaldati 22. aprillil 2022,

– võttes arvesse Euroopa Parlamendi 26. märtsi 2019. aasta soovitust nõukogule, komisjonile ja komisjoni asepresidendile ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrgele esindajale, mis käsitleb ELi ja Usbekistani vahelist uut ulatuslikku lepingut[2],

– võttes arvesse oma varasemaid resolutsioone Usbekistani kohta,

– võttes arvesse kodukorra artiklit 54,

– võttes arvesse rahvusvahelise kaubanduse komisjoni arvamust,

– võttes arvesse väliskomisjoni raportit (A9-0000/2023),

A. arvestades, et Usbekistanil on keskne roll Kesk-Aasias, mis on ELile strateegilist huvi pakkuv piirkond seoses julgeoleku, ühenduvuse, energiavarustuse mitmekesistamise, konfliktide lahendamise ja mitmepoolse reeglitel põhineva rahvusvahelise korra kaitsmisega;

B. arvestades, et läbirääkimised Euroopa Liidu ja Usbekistani vahelise laiendatud partnerlus- ja koostöölepingu üle, millega ajakohastatakse 1999. aastal allkirjastatud kehtivat partnerlus- ja koostöölepingut, algasid ametlikult 23. novembril 2018 ja viidi edukalt lõpule 6. juulil 2022; arvestades, et laiendatud partnerlus- ja koostöölepingu jõustumiseks on vaja Euroopa Parlamendi nõusolekut;

C. arvestades, et EL on eraldanud Usbekistanile seitse aastat kestva mitmeaastase sihtprogrammi (2021–2027) esimeseks neljaks aastaks (2021–2024) 76 miljonit eurot, millele lisandub 7 miljonit eurot inimõiguste ja kodanikuühiskonna organisatsioonide toetamiseks;

D. arvestades, et Karakalpakkia Vabariigis puhkesid 1. juulil 2022 meeleavaldused pärast seda, kui avaldati Usbekistani põhiseaduse kavandatud muudatused, millega oleks Usbekistanis kaotatud Karakalpakkia suveräänse vabariigi staatus ja lahkulöömise õigus; arvestades, et sellele järgnenud ametivõimude poolse mahasurumise käigus tapeti vähemalt 21 inimest; arvestades, et 13. jaanuaril 2023 mõisteti rahutustes osalemise eest süüdi 22 inimest ja rahutuste juhtimises süüdistatavale advokaadile Dauletmurat Tadžimuratovile määrati 16-aastane vanglakaristus; arvestades, et 7. veebruaril 2023 algas kohtuprotsess veel 39 isiku üle, keda süüdistatakse meeleavaldustel osalemises;

E. arvestades, et Usbekistan on Freedom House'i 2022. aasta aruandes vabaduse kohta maailmas ja internetivabaduse aruandes liigitatud mittevabaks riigiks ning asub Piirideta Reporterite ajakirjandusvabaduse indeksis 180 riigi seas 133. kohal, mis on edasiminek võrreldes 2021. aasta 157. kohaga, kuigi riigi üldine punktisumma vähenes;

[2] ELT C 108, 26.3.2021, lk 126.

F. arvestades, et Euroopa Parlamendi väliskomisjon külastas Usbekistani 23.–24. veebruaril 2022; arvestades, et ELi-Kasahstani, ELi-Kõrgõzstani, ELi-Usbekistani ja ELi-Tadžikistani parlamentaarsetes koostöökomisjonides osalev Euroopa Parlamendi delegatsioon ning Türkmenistani ja Mongooliaga suhtlemiseks loodud delegatsioon on Usbekistani regulaarselt külastanud;

ELi ja Usbekistani suhted

1. väljendab heameelt ELi-Usbekistani laiendatud partnerlus- ja koostöölepingu üle peetavate läbirääkimiste lõpuleviimise üle, millega luuakse uus, tänapäevane ja ambitsioonikas raamistik kahepoolsete suhete süvendamiseks; kordab, et lepingus pannakse suurt rõhku ühistele väärtustele, demokraatiale ja õigusriigi põhimõtetele, inimõigustele ja põhivabadustele ning kestlikule arengule; märgib, et sellega pannakse alus ka tõhustatud koostööle välis- ja julgeolekupoliitika valdkonnas, sealhulgas sellistes küsimustes, nagu piirkondlik stabiilsus, rahvusvaheline koostöö ja konfliktide ennetamine;

2. võtab teadmiseks uue Usbekistani arengustrateegias aastateks 2022–2026 kavandatud ambitsioonikad reformid, mille eesmärk on saavutada riigis tõelised muutused sellistes valdkondades, nagu sotsiaal-majanduslik areng, tõhus haldus ja inimõiguste austamine; rõhutab, et põhiseadusreform annab võimaluse tugevdada õigusriiki ja anda reformidele kindel õiguslik alus; kutsub Usbekistani ametivõime üles seda protsessi jätkama, konsulteerides kodanike ja sidusrühmadega, sealhulgas Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjoniga, tuginedes rahvusvahelistele normidele ja parimatele tavadele;

Piirkondlik koostöö, rahvusvahelised suhted ja ülemaailmsed probleemid

3. märgib, et Usbekistanil on ainulaadne positsioon olla piirkondliku koostöö liikumapanev jõud, mis aitaks Kesk-Aasial muutuda vastupidavamaks, jõukamaks ja tihedamalt seotud majanduslikuks ja poliitiliseks ruumiks; innustab ELi intensiivistama poliitilist koostööd Kesk-Aasiaga vastavalt selle geostrateegilisele tähtsusele; rõhutab vastastikku kasuliku koostöö suurt potentsiaali kestliku ühenduvuse valdkonnas, eelkõige strateegia „Global Gateway“ kaudu algatuste, energia ja julgeoleku valdkonnas;

4. tunnistab, et Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja ja selle tagajärgedega kaasnevad Usbekistanile ja teistele Kesk-Aasia riikidele, kes on traditsiooniliselt säilitanud tihedad suhted Venemaaga, nii probleemid kui ka võimalused; märgib, et Usbekistan jäi ÜRO Peaassamblee Ukrainat käsitlevate resolutsioonide üle hääletamisel erapooletuks, eelkõige 2. märtsi 2022. aasta, 24. märtsi 2022. aasta ja 23. veebruari 2023. aasta resolutsiooni puhul, milles nõutakse Venemaa rünnaku lõpetamist ja vägede viivitamatut Ukrainast väljaviimist; märgib, et Usbekistan oli 7. aprillil 2022 vastu Venemaa väljaheitmisele ÜRO Inimõiguste Nõukogust; võtab teadmiseks Usbekistani poliitilise juhtkonna lubaduse mitte lubada Venemaa suhtes kehtestatud sanktsioonidest kõrvalehoidmist;

5. võtab teadmiseks Usbekistani pikaajalised ja tihedad suhted Afganistaniga, mis on jätkunud pärast Talibani võimuletulekut; tunnustab Usbekistani jõupingutusi leevendada Afganistanis valitsevat tõsist humanitaarkriisi humanitaarabi andmise ja elektri tarnimisega; kutsub Usbekistani üles kasutama oma kontakte Talibaniga, et nõuda kõigi

afgaanide, eelkõige naiste, tütarlaste ja vähemuste inimõiguste ja põhivabaduste austamist, mis on Afganistaniga tihedama rahvusvahelise koostöö tegemise olulised tingimused; kordab, et mõistab teravalt hukka Talibani otsused keelata naistel ja tütarlastel kesk- ja ülikooliharidus omandamine ning keelata naiste töölevõtmine valitsusvälistesse organisatsioonidesse;

6. väljendab heameelt 27. jaanuaril 2023. aastal Usbekistani ja Kõrgõzstani vahel sõlmitud kokkuleppe üle kahe riigi vahelise piiri kindlaksmääramise kohta, millega lahendatakse kahe poole vahelised lahtised küsimused ja viiakse lõpule kolmkümmend aastat kestnud protsess;

Inimõigused ja põhivabadused, õigusriik ja kodanikuühiskond

7. peab kahetsusväärseks, et Karakalpakkia Vabariigis 1.–2. juulil 2022 toimunud meeleavaldustel oli inimohvreid; kutsub ametivõime üles uurima julgeolekuteenistuste tegevust, mis põhjustas meeleavaldajate seas surmajuhtumeid ja vigastusi, ning kutsub ametivõime üles süüdlased kohtu ette tooma; nõuab, et meeleavaldustega seotud juhtumite puhul tagataks kohtumenetluse sõltumatus ja läbipaistvus; väljendab heameelt Usbekistani ametivõimude lubaduse üle säilitada Karakalpakkia praegune põhiseaduslik staatus;

8. rõhutab, et kodanikuühiskonnal võib olla oluline roll tõhusate ja kaasavate reformide ning hea valitsemistava toetamisel; peab kahetsusväärseks takistusi valitsusväliste organisatsioonide registreerimisel ja kohustusi, mis on kehtestatud välisrahastust saavatele valitsusvälistele organisatsioonidele määrusega, mis käsitleb valitsusväliste mittetulunduslike organisatsioonide ja avaliku sektori asutuste vahelist koordineerimist rahvusvaheliste toetusprojektide rakendamisel, mis kiideti heaks Usbekistani ministrite kabineti 13. juuni 2022. aasta dekreediga nr 328, mis ahendab kodanikuühiskonna tegutsemisruumi ja takistab ühinemisvabaduse teostamist;

9. rõhutab vajadust tagada ajakirjanike, sõltumatute blogipidajate ja inimõiguste kaitsjate õiguste austamine ning nende kaitse ahistamise, surve ja ähvarduste eest ning uurida kõiki nende vastu suunatud rünnakuid;

10. märgib, et hoolimata mitme seaduse vastuvõtmisest, sealhulgas 2019. aasta seadus naiste kaitsmise kohta ahistamise ja vägivalla eest, on soopõhine naistevastane vägivald endiselt laialt levinud; peab kahetsusväärseks, et Usbekistani õigusaktides ei ole koduvägivalda määratletud ega konkreetselt kriminaliseeritud; kutsub ametivõime üles võtma meetmeid, et viia Usbekistan kooskõlla kohustustega, mis tulenevad konventsioonist naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta, nagu on märgitud ÜRO naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee lõppjäreldustes Usbekistani kuuenda perioodilise aruande kohta; kutsub Usbekistani ametivõime üles tegema nende probleemide lahendamiseks koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonide ja rahvusvaheliste partneritega;

°

° °

11. teeb presidendile ülesandeks edastada käesolev resolutsioon nõukogule, komisjonile ja komisjoni asepresidendile ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrgele esindajale ning Usbekistani Vabariigi presidendile, valitsusele ja parlamendile.